4.1. Mekke

Görsel 1.7: Kâbe'nin hemen yanındaki Makam-ı İbrahim

Kur'an-ı Kerim'de "Mekke", "Bekke" , "Ümmü'l-kurâ" ve "Beledü'l-emin" gibi isimlerle anılan şehir[51] aynı zamanda "ekin bitmeyen bir vadi" olarak nitelenmiştir. Kurak ve sıcak bir iklime sahip olduğundan, düzensiz yağışlar ve konumu dolayısıyla tarih boyunca birçok defa sel baskınlarına uğramıştır.[52]

Mekke'nin ilk sakinlerinin Amâlikalılar olduğu kabul edilir. Amâlikalılar ve onlardan sonra şehrin sakinleri olan Cürhümîlerin Mekke'nin merkezinde değil çevresindeki bölgelerde yaşamış oldukları düşünülmektedir. Mekke'nin bilinen tarihi ise Hz. İbrahim ve ailesinin buraya gelmesi ve Kâbe'yi inşa etmesi ile başlar. İbrahim(a.s.), tevhid mücadelesi verirken Nemrut tarafından atıldığı ateşten kurtularak kendisine inananlarla birlikte Kudüs tarafına göç etmişti. Daha sonra vahyin yol göstermesi ile eşi Hacer ve oğlu İsmail'i(a.s.) Mekke'ye götürüp bırakmıştı. Yanlarındaki su ve erzak tükenince çaresiz kalan Hacer'in imdadına ilahi yardım yetişmiş kupkuru vadiden zemzem adı verilen su akmaya başlamıştı. Hz. İsmail ve annesine hayat veren zemzem, Mekke'nin şehirleşmesini de sağlamış Cürhümîler oraya yerleşerek Hz. İsmail ile akrabalık kurmuşlardır. Kâbe, Allah'ın(c.c.) emri ile İbrahim(a.s.) ve oğlu İsmail(a.s.) tarafından yeniden inşa edilmiştir.[53] Mekke'yi emin bir şehir yapması için Rabbine dua eden Hz. İbrahim'in duası kabul edilmiş, Kâbe ve çevresi Allah Teâlâ tarafından dokunulmaz anlamında **harem** olarak belirlenmiştir. Bu bölgede canlıların öldürülmesi ve bitki örtüsüne zarar verilmesi yasaklanmıştır.[54]

ARAŞTIRALIM

Hz. İsmail ve annesi Hacer'in Mekke'ye götürülme sebebini ve sonrasında yaşananların ayrıntılarıyla araştırınız. Bulduğunuz bilgileri sınıf panosunda paylaşınız.

Kendisine peygamberlik vazifesi verilen İsmail(a.s.) babasının vefatından sonra Kâbe ve hac işlerine dair hizmetleri uzun yıllar sürdürmüştür. Hac ibadetinin menasiki de Hicaz halkına Hz. İsmail tarafından öğretilmiştir.[55]

Cürhümîlerin Mekke'deki varlığına son vererek şehrin yeni hâkimi olanlar Amr b. Luhay idaresindeki Huzâalılardır. Üç asır kadar süren Huzâalıların hâkimiyetinden sonra Mekke'nin idaresi Kusay b. Kilab liderliğindeki Kureyş kabilesine geçti.[56] Hz. Muhammed'in(s.a.v.) atalarından olan Kusay'ın yaptığı ilk iş, Mekke çevresinde yarı göçebe bir hayat süren kabilesini bir araya toplayarak Kâbe'nin etrafına yerleştirmek olmuştur. Kusay, Kureyş kabilesinin önemli işlerini görüşmek üzere **Dârünnedve**'yi kurmuş, zamanla Mekke'nin idaresinde ve hac hizmetlerinde bazı yenilikler gerçekleştirmiştir. Kâbe'nin avlusuna yerleştirdiği deriden havuza şehir dışındaki

---

51 bk. Fetih suresi, 24. ayet; Âl-i İmrân suresi, 96. ayet; En'âm suresi 92. ayet; Tîn suresi, 3. ayet.
52 bk. İbrahim suresi, 37. ayet; Nebi Bozkurt, Mustafa Sabri Küçükaşçı, "Mekke", DİA, C 28, s. 555.
53 Ezrakî, Ahbâru Mekke, C 1, s. 97, 104.
54 Ezrakî, Ahbâru Mekke, C 2, s. 680; bk. Âl-i İmrân suresi, 96-97. ayetler.
55 Ömer Faruk Harman, "İsmail", DİA, C 23, s. 80.
56 Ezrakî, Ahbâru-Mekke, C 1, s. 187, 153, 164.

kuyulardan su taşıyarak hacıların ihtiyacını karşılaması ve onları doyurması bu hizmetlerinden bazılarıdır. Kusay'ın vefatından İslam'ın doğuşuna kadar geçen yaklaşık bir buçuk asır boyunca Kureyş kabilesi, Kâbe ile ilgili görevleri yerine getirmeye devam etmiştir.[57]

Kabile sisteminin hâkim olduğu Mekke'de merkezî bir otorite yoktu. Dârünnedve'de toplanan, önemli işlerde ve ihtiyaç duyulduğunda görüşlerine başvurulan bir danışma kurulu bulunmaktaydı. Kureyş kabilesinin her bir kolunun ileri gelenlerinden bir ya da birkaç kişinin katılımıyla oluşan kurul, şehrin güvenliğini ve geleceğini ilgilendiren kararlar alırdı.[58]

Görsel 1.8: *Âl-i İmrân suresi, 96. ayet*
(Hat: Ferhat Kurlu, Tezhib: Zeynep Kurlu)

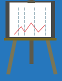
Kur'an-ı Kerim'de **"Şüphesiz, âlemlere bereket ve hidayet kaynağı olarak insanlar için kurulan ilk beyt, Mekke'dekidir (Kâbe)."**[59] ayetiyle ilk mabet olduğu bildirilen Kâbe, tevhid inancının merkeziydi. Ancak Huzaâlı Amr b. Luhay vasıtasıyla putperestliği benimseyen Mekkeliler Kâbe ve çevresini putlarla doldurmuşlardı. Mekkeliler önünde "meysir" dedikleri fal açma okları bulunan en büyük putları Hübel için kurbanlar keser ve önemli işlerini ona danışırlardı. Kureyş'in bundan başka isimleri İsaf ve Naile olan iki büyük putu daha vardı. Bunun yanında çoğu Mekkelinin evinde kendilerine ait putları bulunurdu. Mekke'de putperestlerin dışında az sayıda olsa da Hıristiyanlar ve Hanifler mevcuttu.[60]

Roma, Bizans, İran ve Habeş hükümdarları zaman zaman Mekke'yi ele geçirmek için teşebbüslerde bulunmuşlardır. Çünkü Arap Yarımadası'nı kontrol etmenin yolu Mekke'yi ele geçirmekle mümkün olabilirdi. Arap tarihinde çok önemli bir yeri olan Fil Olayı da buna benzer bir teşebbüsten kaynaklanmıştı. Habeş Krallığı'na bağlı olan Yemen Valisi Ebrehe, Arapların Kâbe'ye olan ilgisini San'a şehrinde yaptırdığı görkemli kiliseye çekmek istemiş ve bunu gerçekleştirebilmek için çeşitli girişimlerde bulunmuştu. Çabaları sonuç vermeyince Kâbe'yi yıkarak Mekke'nin dinî bir merkez olma özelliğini ortadan kaldırmayı ve Mekkelilerin ticari faaliyetlerine son vermeyi planlamıştı. Böylece San'a şehrini Arabistan'ın merkezi hâline getirmeyi hedefliyordu. Önünde büyük bir fil bulunan ordusuyla Mekke'ye kadar gelmiş, fakat Kâbe'ye yaklaşmaya muvaffak olamamıştı. Allah[(c.c.)] tarafından gönderilen kuşların attığı küçük taşlarla ordusu darmadağın olmuş, kendisi San'a'ya dönmüş ve çok geçmeden ölmüştür.[61]

Dinî bir merkez olan Mekke, iktisadi bakımdan da oldukça elverişli bir konumda idi. Çünkü bu şehir; güneyde Yemen, kuzeyde Akdeniz, doğuda Basra Körfezi, batıda Kızıldeniz'in önemli bir limanı olan Cidde ve Afrika istikametinde giden yolların kesişme noktasında bulunuyordu. Mekke'nin ekonomik hayatının temeli ticaret idi. Yılın belirli aylarında Arabistan'ın her tarafından Kâbe'yi ziyarete gelen insanlar şehrin ticari faaliyetlerini canlandırırdı. Kureyşliler yılda iki defa kuzeye ve güneye büyük kervanlar gönderirler, yılın diğer zamanlarında ise daha küçük kervanlarla ticaret yaparlardı. Coğrafi şartlar sebebiyle Mekke'de tarım yapma imkânı pek yoktu.[62]

57 İbn Hişâm, es-Sîre, C 1, s. 130-140.
58 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 1, s. 52; Belâzürî, Ensâb, C 1, s. 59.
59 Âl-i İmrân suresi, 96. ayet.
60 Nebi Bozkurt, Mustafa Sabri Küçükaşçı, "Mekke", DİA, C 28, s. 557.
61 İbn Hişâm, es-Sîre, C 1, s. 44-58; bk. Fil suresi, 1-5. ayetler.
62 Hakkı Dursun Yıldız, "Arabistan", DİA, C 3, s. 254.

SUNUM YAPALIM

Sınıfta üç gruba ayrılıp Mekke'nin dinî, ekonomik ve siyasi açıdan önemini paylaşarak araştırınız. Elde ettiğiniz bilgilerle bir sunum yapınız.

63 Yakut el-Hamevî, Mu'cemu'l-buldân, C 4, s. 8.
64 Taberî, Târîh, s. 206; Belâzürî, Ensâb, C 1, s. 29.
65 Yakut el-Hamevî, Mu'cemu'l-buldân, C 4, s. 8-12.
66 Semhûdî, Vefâü'l-vefâ, C 1, s. 157.